

Szerző: Szegedi Imre • Fotók: MTA

Az Akadémia partnerséget kínál

„A magyar tudományos közösségnek saját közvetlen szakterületi és karriercéljai követése mellett jobban figyelembe kell vennie a kormányzat vízióját, a jelentkező kihívásokat és az ország geopolitikai lehetőségeit” – nyilatkozta magazinunknak **Oberfrank Ferenc**, a Magyar Tudományos Akadémia köztestületi igazgatója. Az akadémiai vezető szerint nemzeti érdek, hogy a kutatási hálózat megőrizze, növelje kiválóságát, integritását, igazolja létjogosultságát.

Ön az Akadémia köztestületi igazgatója, az MTA kormányzati kapcsolatokért felelős vezető munkatársa. Ha jól tudom, eddig nem voltak ilyen pozíciók az Akadémián. Miért volt szükség ezekre?

–Hozzátehetjük még a stratégiáért felelős vezetői feladatkört is. Az elszenvedett változások, köztestületünk megújított küldetésünkben kifejeződő akarata, és az éppen egy éve hivatalba lépett új vezetés programja egyaránt szükségessé tett változtatásokat az MTA szervezetében és működésében. Az MTA Titkárságán belül a Köztestületi Igazgatóság (KTI) egyik feladata az akadémiai testületek – osztályok, bizottságok, közgyűlés – melletti „hagyományos” feladatok hatékonyabb végzése.

További feladat az elnöki programból következő új akadémiai feladatok ellátása, amelyek ugyancsak a köztestület tevékenységére alapozódnak.

A kormányzati kapcsolatok ápolása hagyományosan az elnök és a főtitkár hatásköre. **Freund Tamás** elnök kiemelten kezeli ezt a területet. Ehhez segítségre van szüksége, mivel a kapcsolattartás nagyon intenzív és sokoldalúvá vált. A kölcsönös tájékoztatás megelőző félreértéseket, konfliktusokat, lehetővé teszi az egyeztetést, az érintettek bevonását. A kapcsolati háló a rövid távú ügyek mellett a hosszú távú együttműködések lehetőségét is kínálja. Ez biztosítja a „nemzet tanácsadója” szerep érdemi betöltését, a politikai döntéshozatal támogatását.

A stratégiai feladat abból adódik, hogy a kormány felértékelte a kutatás-fejlesztés-innováció és a felsőoktatás szerepét a nemzetstratégiában. Erőteljes, politikai kockázatokkal járó lépéseket tesz víziója megvalósítására. Ez alkalmazkodásra készíti a terület minden hazai szereplőjét, így az Akadémiát is. A nagy változtatásokhoz szükség lehet egyoldalú lépésekkel jellemzett szakaszokra, de mielőbb el kell érni abba a fázisba, amit az állam, a tudományos intézményrendszer és a nemzeti célok iránt fogékony innovatív gazdasági szereplők közötti kölcsönös lojalitás, partneri viszony határoz meg. Ez nélkülözhetetlen a tehetségek megnyeréséhez, a nemzetközi versenyképességhez és a nemzeti érdekek szolgálatához egyaránt. Az Akadémia aktív társalkotóként törekszik részt venni ebben a folyamatban.

Megválasztása után Freund Tamás megalázott intézményként szólt az Akadémiáról, hiszen a kutatóhálózatát leválasztották. Programjának fontos elemévé tette a kutatóhálózat visszaszerzését. Mégis hogyan, milyen formában kerülhetne vissza az MTA-hoz a hálózat?

– Alelnökként Freund Tamás már 2018 nyarán felvetette az úgynevezett „kétfejű sas” modellt, amely az MTA-n belül teremtette volna meg a kutatóhálózat köztestülettől független és hatékony működtetésének a feltételeit. Ki is dolgoztuk ennek a modellnek az alapjait, ami azonban akkor az MTA-vezetésnek túl sok, a kormánynak túl kevés volt. Most ezt az elképzelést továbbfejlesztettük és bemutattuk az ELKH (Eötvös Loránd Kutatási Hálózat – a szerk.) vezetésének és a kormánynak. Végül abban maradtunk, hogy a választások után visszatérünk a kérdésre.

A kormányzat erőteljesen alakítja, ösztönzi az „innovációs ökoszisztéma” szereplőit, de még nem világos, hogy mi fog ebből stabilizálódni és hosszú távon túlélni. A formaváltá-

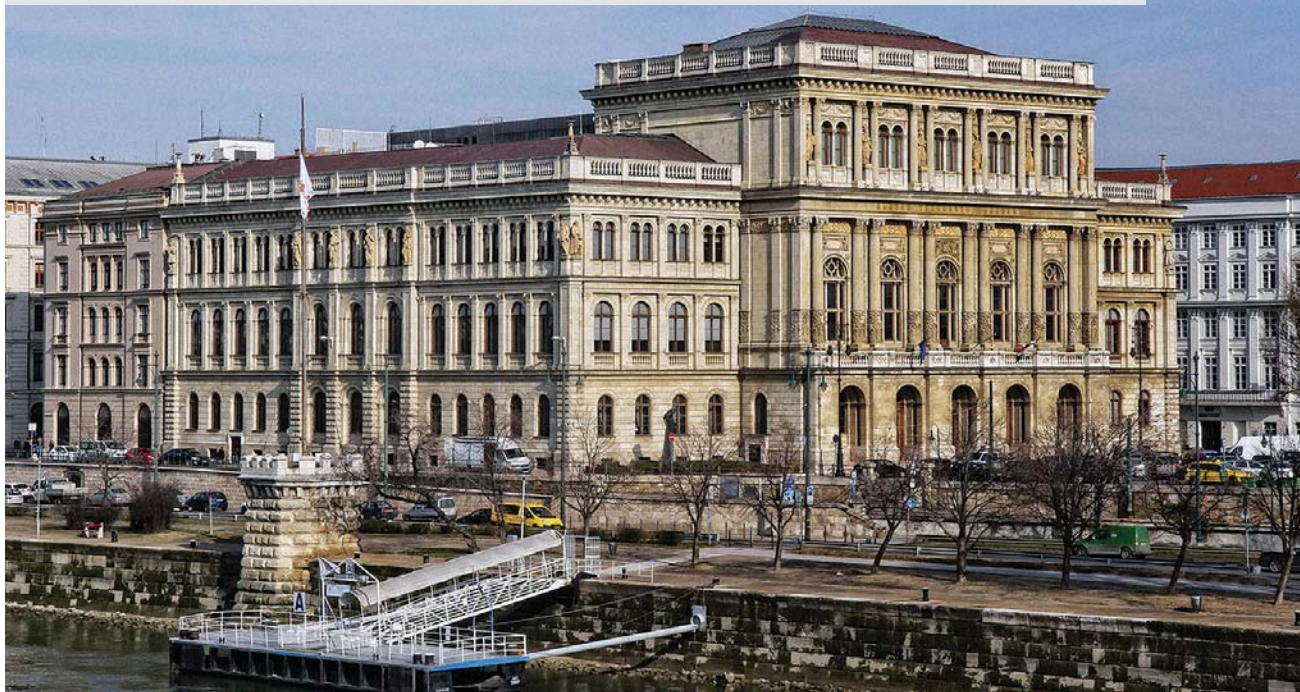
sok mellett létrejöttek és tervezés alatt állnak új intézmények és kutatószervezetek is. Szükség van ezekre?

– Bízom abban, hogy mindez a hazai kutatás és innováció nemzetstratégiai és globális felértékelődését jelzi, amit a nemzetközi fejlemények is vissza fognak igazolni. Korunkat roppant változások jellemzik, amelyek kényszerként hatnak a döntéshozókra. A magyar tudományos közösségnek saját közvetlen szakterületi és karriercéljai követése mellett jobban figyelembe kell vennie a kormányzat vízióját, a jelentkező kihívásokat és az ország geopolitikai lehetőségeit. A kormánynak pedig jobban kell értenie a kreatív személyiségek és kutatóközösségek sajátosságait és elvárásait. Nem minden lojalitásprobléma, ami annak látszik.

Az MTA feladata elősegíteni ezt a kölcsönös megértést. Az Akadémia partnerséget kínál minden, a tudományos kiválóságot, a hatékonyságot, a transzparenciát, a hazai tudományt és innovációt, továbbá a nemzeti identitást, kultúrát gazdagítani törekvő, tisztességes versenyt és méltányos együttműködést vállaló tudományos intézménynek és fenntartóinak. A konfliktusok általában az intézmények és a kutatók szintjén jelentkeznek. Ezekben az MTA a felsorolt szempontok mérlegelése alapján foglal állást, ha szükséges. Minden kormánynak szüksége lehet kiemelt feladatok ellátó nem alapkutató kutatóhelyekre, amíg azt szükségesnek látja. A kétféle kutatóhelytípusnak mind a küldetése, mind az időhorizontja más. Sajnos karizmatikus személyiségekből és kiváló szakemberekből hiány van. A színvonalból nem lehet engedni, így marad a tudományos pálya és a hazai kutatóhelyek vonzásának a növelése. Lojalitásproblémát az jelenthet, ha valaki igyekezetével a tudományos minőség hiányát próbálná leplezni.

Ha már a veszteségekről van szó: az intézethálózat mellett az alapkutatásokat támogató Országos Tudományos Ku-

„... a kapcsolattartás (a kormánnyal – szerk.) nagyon intenzívvé és sokoldalúvá vált. A kölcsönös tájékoztatás megelőző félreértéseket, konfliktusokat, lehetővé teszi az egyeztetést, az érintettek bevonását. A kapcsolati háló a rövid távú ügyek mellett a hosszú távú együttműködések lehetőségét is kínálja. Ez biztosítja a »nemzet tanácsadója« szerep érdemi betöltését, a politikai döntéshozatal támogatását. (...) A magyar tudományos közösségnek (...) jobban figyelembe kell vennie a kormányzat vízióját, a jelentkező kihívásokat és az ország geopolitikai lehetőségeit. A kormánynak pedig jobban kell értenie a kreatív személyiségek és kutatóközösségek sajátosságait és elvárásait.”

„...bőven maradt programunk, és újakra is készülünk. Itt három »standardot« és néhány újat említek közülük. Elsőként az évente megvalósuló Magyar Tudomány Ünnepet... Másodikként a dinamikus MTA Nemzeti Vízutudományi Programra hívom fel a figyelmet. Végül pedig a Közoktatás-fejlesztési Kutatási Programot említem. Gőzerővel dolgozunk az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés elnyerését célzó új programon. (...) Négy nemzeti kutatási program indítására is készülünk (magyar nyelv, agykutatás, fenntartható fejlődés és technológia, COVID-19).”

tatási Alapprogramok, az OTKA és a Lendület pályázat is elkerült. Az MTA Támogatott Kutatóhelyei – ezek az egyetemi tanszékeken létesített, az MTA által támogatott kutatóhelyek – pénzügyileg az ELKH alá tartoznak. Mi lett, mi lehet ezeknek a sorsa?

–Az OTKA még **Pálinkás József** elnöksége idején került a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatalhoz (NKFIH). Ez nem volt optimális megoldás, de sokáig nem járt anomáliákkal. A múlt év novemberében, sokak tiltakozását kiváltó pályázati döntések után, az Innovációs és Technológiai Minisztérium (ITM) jelezte, hogy az alapvető kutatási pályázatok értékelésének felügyeletét egy, az MTA keretében önállóan működő „OTKA-bizottság” hatáskörébe utalná. Az MTA vezetésének egyik fő törekvése az egységes, átlátható és kiszámítható kutatói életpályamodell kiépítése, amiben nagy előrelépés lenne az eredeti „OTKA”-pályázati modell kiterjesztése valamennyi NKFIH és MTA által kezelt alapvető kutatási kiválósági programra, pályázatra. **Bódis József** államtitkár és **Kollár László** főtitkár megállapodtak, hogy a legkiválóbb európai példákat és a korábbi OTKA mintáját követve, mind az ITM-től, mind az Akadémia szervezetétől független új szervezetre van szükség. Ennek koncepcióját főtitkár úr vezetésével kidolgoztuk. Sajnos a tárgyalások elakadtak, de várjuk a folytatást.

Az MTA 2009-ben elindított Lendület programjának forrása 2019-ben az ELKH-hoz került. 2021 januárjában az Akadémia és az ELKH Titkársága megállapodott, hogy a Lendület pályázatokról az MTA gondoskodik. Az ITM támogatásával a Lendület és a poszt-doktori ösztöndíjak 3,5 milliárd forintos forrása is visszakerült az Akadémia költségvetésébe. 2021-ben 15 kiemelkedő vezető kutató alapíthat kutatócsoportot hazai egyetemeken, kutatóhelyeken.

Az MTA támogatott egyetemi kutatócsoportjait működtető iroda 2019-ben forrásokkal együtt szintén átkerült az ELKH alá, de nem sikerült megállapodnunk a visszaszerzéséről. Ezzel sajnos lezárul az egyetemeken működő akadémiai kutatócsoportok több évtizedes hagyománya.

Az MTA újra fel kell építse saját támogatáskezelő rendszerét, hiszen jelentős beépülő forrásokat kapott nemzeti programok megvalósítására.

Július közepén jelentették be, hogy duplájára emelkedik az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának összege. Milyen egyéb programok maradtak az MTA-nál?

–Szerencsére bőven maradt programunk, és újakra is készülünk. Itt három „standardot” és néhány újat említek közülük. Elsőként az évente megvalósuló Magyar Tudomány Ünnepet, amelynek ez évi sikere **Erdei Anna** főtitkárhelyettes asszonyt és csapatát dicséri. Másodikként a dinamikus MTA Nemzeti Vízutudományi Programra hívom fel a figyelmet. Végül pedig a Közoktatás-fejlesztési Kutatási Programot említem. Gőzerővel dolgozunk az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés elnyerését célzó új programon. Hatalmas a pályázói érdeklődés, száz felett van a számuk, folyik az értékelés. Négy nemzeti kutatási program indítására is készülünk (magyar nyelv, agykutatás, fenntartható fejlődés és technológia, COVID-19).

Freund Tamás MTA-elnök és Orbán Viktor miniszterelnök márciusi megállapodása nyomán poszt-Covid-stratégia és a középtávú nemzeti pandémiás terv készül az MTA-n. Miről szól a stratégia és a terv?

–A CIA **Biden** elnöknek szóló jelentése szerint a második világháború óta a COVID-19 világjárvány volt a legnagyobb hatással a világfolyamatokra. Magyarországra is egy nagy társadalomszervező feladat vár, amelyet csak a tudomány segítségével lehet elvégezni. Összegezni kell a járvány hónapjainak adatait, tapasztalatait, fel kell mérni a veszteségeket, és ki kell dolgozni a mindennapi élet normalizálásának forgatókönyvét, javaslatokat kell tenni az egészség-, a gazdaság- és a társadalomvédelem témáiban. Mivel számítanunk kell a hasonló járványok visszatérésére, elengedhetetlen egy nemzeti pandémiás terv szakmai-tudományos alapjainak a kidolgozása, amelyet azután felhasználhatnak a kormányzati szervek, a hatóságok, az intézmények, a társadalmi és a gazdasági szervezetek is a maguk szintjén.

Az, hogy a kormány ezt a két feladatot az MTA-ra bízta, azt jelenti, hogy javult a viszony a két fél között?

–Számos jele van, de az új MTA-költségvetés megerősítette, hogy új szakaszban van az Akadémia és a kormány kapcsolata.

Milyen a kapcsolat az intézethálózatot működtető Eötvös Loránd Kutatási Hálózattal?

–Az ELKH vezetésével sikerült partneri viszonyt kialakítani. Ez az MTA részéről stratégiai kérdés, de kényszeren is alapul. Az ELKH akadémiai köztestületi tulajdonban lévő ingatlanokat és sok ilyen ingóságot használ, ami napi szinten okoz működési nehézségeket és adminisztratív terhet. Az akadémiai tulajdonon tervezett nagyberuházások ügyében sikerült közös álláspontot kialakítanunk.

Nemzeti érdek, hogy a kutatási hálózat megőrizze, növelje kiválóságát, integritását, igazolja létjogosultságát. Erről nincs mindenki annyira meggyőződve, mint mi itt az Akadémián. Ahhoz, hogy a kutatási hálózat optimálisan hasznosítsa a neki juttatott közforrásokat, növelje pályázati forrásszerző képességét, és működési hatékonysága elérje a külföldi versenytársakét, szükség van egy minden fontos kérdést megválaszoló megállapodásra a kormány, az ELKH és az MTA között.

A gazdaságpolitika résztvevői ma is folyamatosan azt kérik számon a tudósokon, hogy a befektetett pénzek térüljenek meg, lehetőleg azonnal. Így folyamatosan, minden lehetséges fórumon népszerűsíteni kell az alapkutatás eredményeit, jelentőségét. Aki az utóbbi hónapokban rákeresett az MTA honlapjára, kiválóan megírt tudománynépszerűsítő anyagokat olvashatott. Milyen más csatornákon „terítik” az értékeket?

–Minden hazai KFI tényező közös érdeke, hogy igazoljuk alkalmasságunkat a kiemelt nemzetstratégiai szerepre, és hogy más területeknél jobban hasznosítjuk a közforrásokat. Ez korlátot kell szabjon a belső konfliktusainknak, mert történelmi esélyt játszhatunk el!

Az MTA-nak egyszerre két – egy belső és egy külső – fronton kell szerepet vállalnia. A KFI szférán belül tiszta, elfogulatlan, autonóm értékrendet kell képviselnie. Erre szolgál az egyéni kiválóságot igazoló akadémiai doktori rendszer és a felépítés alatt álló intézményi kiválósági rendszer. Ne az esetenként vitathatóan megszerzett forrás biztosítson elismerést, hanem az objektív minősítéssel szerzett elismerés nyissa meg az utat a forrásokhoz.

A „külső fronton” az Akadémia a politikai és gazdasági döntéshozók, valamint a társadalom számára kell elérhetővé tegye a tudományban rejlő lehetőségeket, de a meddő témákra is rá kell mutatnia. Érdeklődést, keresletet kell teremtenünk a tudományunk eredményei és szolgáltatói számára!

Fontos a lobbizás, a marketing, az eredménykommunikáció is, de csak valódi értékek, teljesítmények és fenntartható kutatási szervezetek esetén.

A Kossuth rádióknak adott nyilatkozatában Ön arról szólt, hogy a tudomány tekintélyével jelenleg nincsen baj, mert az egész társadalom és a döntéshozók is megértették, hogy a tudománynak milyen fontos szerepe van a koronavírus-járványhoz hasonló nagy baj elhárításában. Érzik a társadalom részéről a bizalmat?

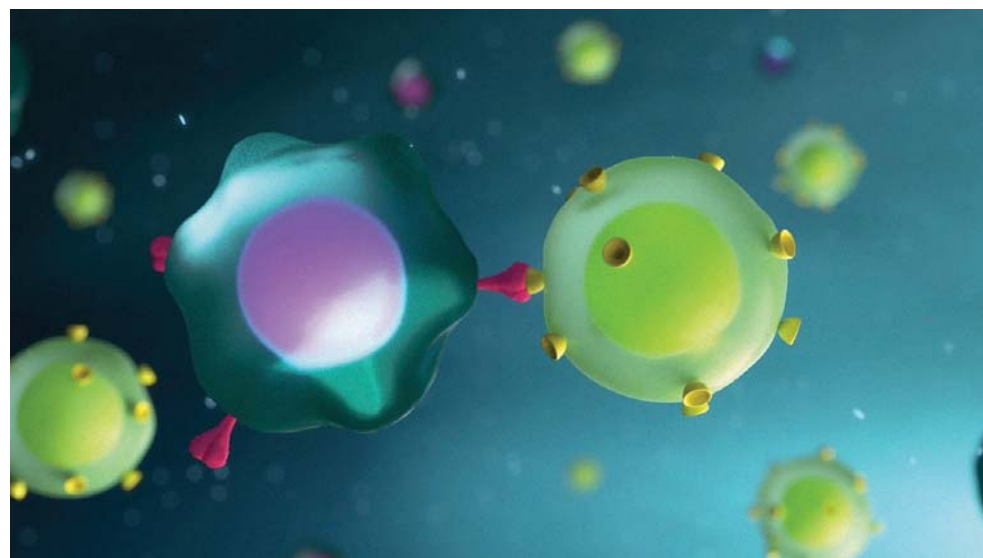
–Jelenleg a magyar társadalom tudomány iránti bizalma szilárd. A Nézőpont Intézettel együttműködésben tavaly decemberben reprezentatív mintán végzett felmérés is megerősítette, hogy a magyar tudósok, kutatók – az orvosokat is megelőzve – messze a legnagyobb bizalmat élvezik a hivatások között. Öt megkérdezettből négy szerint az MTA nélkülözhetetlen az ország számára. Ez a bizalom független az életkortól, pártállástól, az anyagi helyzettől és az iskolázottságtól is.

Mit tehet az MTA az áltudományos hírek – például chipet tartalmaznak a koronavírus elleni vakcinák – terjedése ellen?

–Az MTA nyilvános fellépései során épít a társadalmi bizalomra és igényre. Ezért hívtuk meg Karikó Katalint és osztottuk meg közgyűlési ünnepi előadását a nagyközönséggel. Az Elnöki Bizottság az Egészségért kiváló anyagokkal jelentkezik a koronavírus-járvány kezdete óta, ahogy az Orvosi Tudományok Osztálya is hírleveleivel, tájékoztatóival és a Magyar Tudomány Ünnepe Covid-előadásaival. Oltásismertető kisfilmünket több közszolgálati és kereskedelmi tévéadó is átvette, és nemzetközi szakmai sikert is aratott. A tudományellenesség és az áltudományosság elleni következetes fellépés stratégiai programunk szerves részét képezi.

Új kezdeményezésként elindult a középiskolák MTA Alumni Programja. Szeretnének a 18 ezres köztestületi tagságra támaszkodni annak érdekében, hogy a felnövekvő generáció tudománybarát legyen. Ennek érdekében vissza kell vinni a tudományt a középiskolákba. Egyedül viszik ezt a programot, vagy egyeztetnek az ugyancsak érdekelt egyetemekkel? És mit várnak ettől?

–A program a kutatóintézeti, egyetemi és ipari kutatóhelyi köztestületi tag kutatók mozgósításával működik. Célja a legújabb

„Az MTA nyilvános fellépései során épít a társadalmi bizalomra és igényre. (...) Oltásismertető kisfilmünket több közszolgálati és kereskedelmi tévéadó is átvette, és nemzetközi szakmai sikert is aratott. A tudományellenesség és az áltudományosság elleni következetes fellépés stratégiai programunk szerves részét képezi.”

„Freund Tamás vezetésével arra törekszünk, hogy mindenki számára elérhetővé tegyük a tudomány eredményeit, így segítve a politikai, gazdasági és közigazgatási döntéshozókat, és minden magyar embert véleménye kialakításában, személyes döntéseiben.”

felfedezéseket és a tudományos életpálya szépségét bemutató előadásokkal felkelteni a középiskolás diákok érdeklődését. Elnökünk levelére több mint 1300 köztestületi tagunk ajánlotta fel részvételét a programban. Az egyetemek általuk vesznek részt a programban. Megkerestük a középiskolai igazgatókat is. Határon innen és túl folyamatosan bővül azoknak a középiskoláknak a köre, ahol már ősszel elindulhatnak az első előadások.

7,3 milliárd forint beépülő forrással emelkedhet jövőre az MTA költségvetési támogatása – jelentette be a Magyar Tudományos Akadémia 194., rendes közgyűlésén Freund Tamás. A kormány és az MTA közötti megállapodás nyomán 53 százalékkal nő az Akadémia számára a központi büdzséből származó forrás. Mire fordítható ez a keret?

– A megszerzett növekmény mintegy felét az új programokra, másik részét meglévő feladatainkra és működésünk fejlesztésére fogjuk fordítani. Az újdonságok a tudományos tanácsadás intézményesítése, az Alumni Program, négy nemzeti program és a köztestületi működést segítő elektronikus szolgáltatások fejlesztése. A plusz források további 18-18 százalékát egyrészt a standard akadémiai feladatok – például könyvtári szolgáltatások, határon túli tudományosság, Művészeti Gyűjtemény, könyv- és folyóirat-kiadás, nemzetközi tagdíjak – kapják, másrészt a bevált programok: Bolyai, Fialat Kutatónők, Vendégkutatói és Lendület Ösztöndíjak, s a Közoktatás-fejlesztési Kutatási Program erősítésére fordítjuk. A köztestületi intézmények fejlesztését, elsősorban az illetmények értékállóságát egy 12 százalékos költségvetési növekménnyel biztosítjuk.

Az új akadémiai vezetés számára fontos a határon túli magyar kutatókkal való kapcsolattartás. Mit értek el ezen a téren?

– A közeli és távoli határainkon túli magyar tudományosságot külső tagjaink és erre hivatott intézményeink, testületeink révén még jobban bevonjuk minden tevékenységünkbe. A külső tagok tagjelöléssel és szavazással kapcsolatos jogára vonatkozó javaslatok áttekintésére rövidesen elnöki bizottság áll fel. A tudományos szervezeteknek támogatásokat, a kutatóknak ösztöndíjakat nyújtunk, működtetjük a Domus programot. A **Kocsis Károly** akadémikus vezette Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság segíti külső tagjaink részvételét a hazai tudományos életben.

A korábbinál jóval szűkebbre szabott lehetőségekkel mi lehet a szerepe az MTA-nak a magyar társadalomban?

– **Eötvös József** írta: „A demokráciát nem elég deklarálni, organizálni kell.” Ez érvényes az akadémiai meritokráciára is. (Meritokrácia: olyan társadalom, amelyben az egyén pozíciója a teljesítményétől függ – a szerk.) Az Akadémia egyedülálló adottságokkal rendelkezik, amelyeket a legnehezebb történelmi korszakokon is át tudott menteni. Ilyen adottsága a minőség- és teljesítményszerű tudós generációk tudományterületről, intézményi, szektorális, földrajzi, politikai és világnézeti különbségektől független integrálásának, humanista és nemzeti célok érdekében való mozgósításának egyedülálló képessége.

Freund Tamás vezetésével arra törekszünk, hogy mindenki számára elérhetővé tegyük a tudomány eredményeit, így segítve a politikai, gazdasági és közigazgatási döntéshozókat, és minden magyar embert véleménye kialakításában, személyes döntéseiben. Ahogy alapításunkkor megmozdult a nemzet színe-java, szeretnénk, hogy a Magyar Tudományos Akadémia és az általa képviselt tudományos közösség tevékenysége ma is minden magyart megbecsülése kifejezésére indítson. ■